

DEL 2

1. APPENDIX: TEXTER OCH ÖVERSÄTTNINGAR

Boccaccio, fresk av Andrea del Castagno ca 1450. Nu i Uffizierna Florens

1.1. DIDO I *GENEALOGIA DEORUM GENTILIUM* – LATINSK TEXT

LIBER 2.60

De Didone filia Beli et coniuge Sycei ¹

1. Dido precipuum matronalis pudicitie decus, ut Virgilio placet Beli regis fuit filia. Hanc insignis forme virginem Tyrii, Belo mortuo, Acerbe seu Sycarbe vel Syceo Herculis sacerdoti dedere in coniugem, qui ob avaritiam a Pygmalione occisus est.

2. Hec autem post longa fratris mendacia in somnis a viro premonita, sumpto virili animo, pluribus ex his quibus sciebat Pygmalionem exosum clam in suam sententiam tractis, sumptis navibus fugam cepit, thesauris secum delatis, et cum in litus devenisset Affricum, ut placet Tito Livio, mercata ab incolis suadentibus, ut ibidem sedem sumeret, tantum litoris quantum posset bovino corio occupare, illudque in cartam redactum et in frusta concisum occupavit plurimum, et

---

¹ Den latinska texten till avsnittet ur bok 2 av *Genealogia deorum gentilium* har tagits från Solomon sid 280 – 83 och till avsnittet ur bok 6 från www.oeaw.ac.at/kal/mythos/Bocc06.pdf. Översättningen är min.

ostensis sociis thesauris eisque animatis, civitatem composuit, quam postea vocavere Cartaginem; arcem vero eius e bovino corio, quod sic vocitant, Byrsam nuncupavit.

3. Ad hanc accessisse Eneam profugum, vi tempestatis impulsus, et hospitio thoroque susceptum ab ea, Virgilio placet, eamque discedente a se Enea, ob amoris impatientiam occisam. Verum Justinus et hystorigraphi veteres aliter sentiunt. Dicit enim Justinus eam a Musitanorum rege sub belli denuntiatione a principibus Cartaginensibus postulatam in coniugem, quod cum ipsa rescisset et sua se ante sententia ad omnem casum pro salute patrie damnasset, egre tulit, sed terminum impetravit infra quem se ad virum promisit ituram.

4. Qui cum venisset, constructo ingenti rogo in eminentiori civitatis parte, quasi Sycei placatura manes, illum conscendit, et astantibus civibus atque expectantibus quidnam factura esset, ipsa, educto quem clam gesserat cultro, dixit, ”optimi cives ut vultis ad virum vado”, seque hoc dicto interemit, mortem potius eligens quam pudicitiam maculare. Quod etiam longe aliud est a descriptione Maronis.

LIBER 6.53

De Enea Anchisis filio, qui genuit Iulium Ascanium et Silvium Postumum

Et reascensis navibus, tempestate in Affricam delatus est, ut ait Virgilius, cum alii negent, ubi a Didone regina susceptus cum septem iam errasset annis, cum qua aliquandiu fuit, eius amicitia usus et lecto, si in hoc Virgilio credendum est. Inde autem Superum monitu discedens iterum...

1.1.1 DIDO I *GENEALOGIA DEORUM GENTILIUM* – ÖVERSÄTTNING

BOK 2.60

Om Dido, Belos dotter och Sycaeus maka

1. Dido, denna framstående prydnad för kvinnlig kyskhets var enligt Vergilius kung Belos dotter. Den ovanligt vackra jungfrun gav tyrierna sedan Belus dött som hustru åt Acerbas eller Sycarbas eller Sycaeus, en präst åt Herkules. På grund av girighet dödades han av Pygmalion.

2. Lång tid därefter varnades hon i en dröm av maken om broderns svekfullhet. Hon uppbyggade manligt mod och flydde sedan hon fått åtskilliga av dem som hon visste Pygmalion var förhatlig för i hemlighet med sig i sin plan. Hon tog skepp och förde skatterna med sig och när hon kom till Afrikas stränder menar Titus Livius att hon där köpte av invånarna, som tyckte att de skulle bosätta sig där, så mycket av stranden som en kohud kunde täcka. Sedan hon plattat ut den som ett papper och skurit den i bitar täckte den mycket och när hon visat sina medhjälpare skatterna

ingöt hon mod i dem och byggde en stad som de senare kallade Kartago; hennes borg kallade de Byrsa efter kohuden som de benämner så.

3. Enligt Vergilius kom Eneas driven av en storm till henne på sin flykt och mottogs av henne både som gäst och i hennes säng. När Eneas gav sig av från henne tog hon livet av sig ur stånd att uthärda kärleken. Men Justinus och andra forntida historiker tänker annorlunda. Justinus säger nämligen att musitanernas kung begärde henne som maka av Kartagos ledare under hot om krig och att hon blev förtvivlad när hon fick veta detta då hon tidigare av egen vilja förpliktigt sig till allt för landets välgång. Men hon utverkade en tidsgräns inom vilken hon lovade att gå till mannen.

4. När den tiden kom gick hon upp på ett stort bål som byggts på stadens högsta plats som om hon skulle blidka Sycaeus ande. Medan medborgarna stod och väntade på vad hon skulle göra drog hon fram en dolk som hon i hemlighet burit med sig och sa, ”Ärade medborgare jag går till mannen såsom ni vill”. När hon sagt detta tog hon livet av sig. Hon valde hellre döden än fläckade kyskheten. Detta är helt olikt Vergilius beskrivning.

BOK 6.53

Om Eneas, Anchises son, som födde Julius och Silvius Postumus

När de åter gått ombord på skeppen fördes de av stormen till Afrika. Vergilius säger, fastän andra källor förnekar detta, att han där mottogs av drottning Dido när han redan irrat omkring i sju år.

Om man skall tro Vergilius när det gäller detta vistades han hos henne en tid och gladdes åt hennes vänskap och säng. Därefter gav han sig av igen, uppmanad av gudarna....

1.2. DIDO I *DE CASIBUS VIRORUM ILLUSTRUM* – LATINSK TEXT

De Didone regina Cartaginensium²

1. Si veterum literis fides ulla prestanda est, vix nationis alterius ob antiquitatem tam celebre nomen comperies ut Phenicum.
2. Hoc enim, post Syrorum occupatum litus, miris artibus atque laudibus decoratum est, et usque in extremum occiduum claritate operum divulgatum.
3. Quorum ex veteri regum prosapia creditum est Belum quendam, regem eorum, exortum; cuius post mortem Pygmalion filius Phenicum regnum obtinuit: Elyssa vero filia, cui postea Dido nomen fuit, forma eximia, Acerbe vel Sycarbe seu Syceo – ut aliis placuit – avunculo et Herculis sacerdoti, qui post regem apud Tyrios primum obtinebat honorem, coniugio iuncta est.

---

² Den latinska texten har tagits från Boccaccio 1983, s. 134 – 145. Översättningen är min.

4. Erat enim is aspectu decorus, iuvenis et magni venerandique nominis inter suos, summe dilectus a coniuge quam ipse precipue diligebat. Verum eidem iudicio suo felicissime mulieri inde infortunii causa exorta est unde perditae arbitrantur mortales fere omnem letitiam exoriri: a divitiis scilicet quibus plurimum habundabat Acerbas.
5. Cupiditate quarum incensus Pygmalion, omnium avarissimus, ratus morte Acerbe se facile possessurum omnia, eum nil tale timentem occidit.
6. Cuius mortem tam anxie Dido tulit, ut diu lacrimis et querelis dirisque in fratrem execrationibus satiari non posset.
7. Tractu demum temporis cum lenitus paululum diuturnitate dolor rationi cederet, dum egra fratris mores et inexplebilem avaritiam consideraret, in somniis premonita, sibi discrete timere cepit atque consulere, et existimans nil sue saluti preter fugam satis esse, communicato his ex principibus loci consilio quibus regem variis ex causis exosum cognoverat, eis in suam sententiam tractis, ad habendas naves feminea astutia fratrem lusit, illi significans se non posse ulterius domum inhabitare viri, eo quod nimium vexaretur recordatione continua, ad quam cogebatur invita dum assidue loca cerneret in quibus dilectissimum sibi Acerbam iam viderat; et ob id cum omnibus que Acerbe fuissent, si naves nautasque miceret, libentissime rediret in patriam.
8. Pygmalion qui id forsitan quod offerebatur petiturus erat, letus, quasi iam votis compos, honorabilem classem ad sororem revehendam transmisit.
9. Dido vero, dolos dolo vincere arbitrata, sumptis permaximis viri thesauris in navibus occulte posuit, et horum loco plures sacculos arena plenos palam in eisdem locari precepit, et vespere primo cum omnibus suis complicibus sociisque regiis naves conscendit.
10. Cumque iam altum teneret, iussit sacculos illos in pelagum deici.
11. Eo facto lacrimabiliter inquit: "Optimi navigationis nostre socii, quid feceritis ignoratis, arbitror: opes Acerbe et Pygmalionis proiecistis in undas; quo facinore ego aut mortis aut fuge socios adinveni.
12. Avaritiam quidem Pygmalionis novistis, cuius opere has ob opes Acerba, vir meus occisus est; nec dubium, si ad eum proiectis his deveniamus, quin spe frustratus et succensus ira nos omnes in cruciatus mortemque compellat, quam quidem, postquam michi quem summe diligebam subtractus est, libens assumam.
13. Sed vobis compatiar; et idcirco si me una vobiscum nephario e conspectu fratris fuga auferre velitis, vite parcam mee et ad sedes letiores petendas faustis avibus me ducem vobis offero."
14. Timore truculenti regis et oratione Didonis permoti, etsi durum videretur natale solum relinquere, proras in Tyrum versas in Cyprum extemplo flexere.

15. Quo postquam secundo vento pervenere, fuge comitem Iovis sacerdotem cum coniuge et liberis magna ex ea peregrinatione futura vaticinantem suscepit; et ignara quibus in locis applicare deberet, in solatium iuventutis et ne in senectutem absque prole laboretur, septuaginta virgines ex litore rapuit, que more Cypriorum veteri ibidem ad advenarum concubitus dotemque ob futurum coniugium acquirendam et pro futura pudicitia Veneri libamenta dature convenerant.
16. Sane post emensum mare, cum classis ad litus affricum appulisset, empto ibidem ab incolis tantum soli quantum bovis corio occupari posset, illud in cartam reductum et minutim in frusta concisum, longe amplius quam arbitrarentur litoris occupatum est.
17. Quo, dum lassitudinem sociorum quiete refovet, naves renovat et opportuna queque resarcit, portare affatim commeatus incole circumadiacentes cepere, a non nullis visere advenas, venire ultro, habere colloquia, mercimonia inire et amicitias capere ceptum est.
18. Quibus una cum loci commoditate agentibus, Didoni suisque visum est fuge finem imponere, et fraude detecta ostensis thesauris, summa spe animavit socios, iacensque urbi fundamenta ubi considerant equi capite comperto et loco laudabilis ostenti sumpto, emptum solum muri ambitu circumcinxit, vocavitque civitatem – ut placet aliquibus – a ”carta” – Cartaginem.
19. Arcem vero eius Byrsam a bovis corio, quod Tyrii ”byrsam” vocant.
20. Civitas autem brevi temporis spatio, ob multas situs commoditates, in ingentem populum ampliata est.
21. Cui regina Dido leges tribuens vivendique mores, integra cum iustitia dominabatur, et vidua ac honestissima sacrum castitatis servabat propositum. Sic ergo optatum obtinens Dido, et cunctis regina presidens, ubi merore in litore tyrio afflictabatur, virtutibus splendens in Affrico mirabili fama florida facta est, adeo ut satis appareret non omnibus lares apud patrios fulgores servatos esse, quos penes dum plurimi sua ignavia tenentur, sordida circumvoluti nube, tanquam vixerint, sibi ceterisque incogniti, pereunt et tanquam fumus in auras evanescent.
22. Attamen Fortuna, status et potissime felicis inpatiens, pedibus castissime regine supposit lubricum, et unde debuerant clarior gloria et ampliores provenisse successus, inde exitium lacrimabile ortum est.
23. Nam, cum in dies augetur, etiam apud remotissimas nationes, formositatis pudicitie atque prudentie Didonis regnique surgentis inclitum nomen, urbi vicinus Musitanorum rex quidam in amorem vidue ferventer exarsit, et convocatis aliquibus ex urbis principibus, coniugium regine petiit, ruinam urbi minitans et exitium populo ni daretur.
24. Qui inflexibilem circa pudicitiam regine propositum noscentes, regis petita ex abrupto referre ausi non sunt, sed astu quodam punico eam intercipere rati, retulerunt regem se pro facietiori vita cupere qui illum instruant tyriis moribus; ad quod agendum se ignorare quibus satis ydonee

commicti posset, eo quod nemo apud tam immanem regem tam barbaram viventem relicta patria etiam coactus velit accedere, et, si non vadant, instare bellum et urbi nove periculum.

25. Hos regina acriter increpuit dicens: "Ergo sinamus vitam inter feras et barbariam agere, sed si mori pro salute patrie opportunum sit, siccine cives optimi parati estis? Malus equidem civis est qui pro salute publica privata cessat incommoda."

26. Tunc principes mandata regis aperuere, suismet verbis arbitantes coniugium esse suum.

27. Que, cognoscens quod in suum propositum dixisset sententiam, diu flebili cum lamentatione Acerbe nomen vocavit; ultimo quo fata trahebant se ad virum ituram promisit; verum trium mensium ad peragendum regis et civium desiderium spatium sumpsit.

28. In quibus – ut arbitror – si quid in defensionem urbi deerat roboris, ociter suppleri fecit, ut quam edificaverat immunitam non linqueret, et sibi conscia futuri diu pulchritudinem suam execrata est, diu Fortunam invidam, diu letos successus: et sic ex placida mentis quiete, quam ex lusa fratris avaritia ex felici fuga ex nobili condita civitate ex numeroso populo summebat, in anxietatem lacrimas et miseriam collapsa est.

29. Sed instante iam termino, in fletus olim in morte Acerbe habitos revoluta, constructa ingenti pyra in parte civitatis excelsa, quasi primi viri placatura manes, cesis hostiis et cultro sumpto, pyram conscendit, prospectantique populo quidnam actum esset inquit: "Cives optimi, ut iussistis ad virum vado" et illico gladio superincubuit; et sic, honestate et pudicitia servata, omnia expirans circumadiacentia innocuo maculavit sanguine.

30. Cartaginenses autem, tam dirum cernentes facinus, in gemitus et merorem lapsi, optimam reginam atque pudicam flere diu, et cruentas exequias multo cum ploratu celebrantes, illam patrie matrem vocantes, humanos divinosque illis honores inpendere omnes, ut si quid vite abstulisset boni Fortune crudelitas, in morte civium repensaret pietas.

31. Qui postquam summopere illam commendaverunt superis inferisque, egere ut, dum invicta Cartago maneret, templis arisque nomini suo dicatis coleretur ut dea.

In laudem Didonis

1. O mulieris virile robur, o feminei pudoris decus perpetuis celebrandum laudibus! Paucos quippe qui future vite superesse poterant annos, ut tua staret pudicitia, largiri maluisti fato, quam cum dedecore perituram aliquando ampliolem facere, et illecebri atque indelebili nota libidinis sacrum castimonie fedare propositum.

2. Uno quippe ictu veneranda plurimum regina mortales terminasti labores, famam occupasti perennem, et barbari regis repressisti libidinem, nec non quantum in te fuit immunem bello ob extinctam tuam formositatem patriam reliquisti.

3. His quidem titulis e castissimo pectore tuo sanguis emanavit splendidus, pudicum cecidit corpus, et ad preparatam tuis meritis vitam ornatus evolavit spiritus. Te igitur imprecer agit affectio, si apud manes vis in superos ulla est, lascivientibus matronis opere tuo rubores inice ut, qui nomen tuum honorabile semper post tot secula noscimus, honestatem etiam matronalis pudicitie auctam tuo merito videre possimus.

1.2.1 DIDO I *DE CASIBUS VIRORUM ILLUSTRUM* – ÖVERSÄTTNING

Om Dido Kartagos drottning

1. Om man alls kan lita på de gamla texterna finner man knappt något annat folk så berömt för sitt uråldriga namn som fenicierna.
2. Sedan de intagit Syriens stränder prydde de dem med sin förunderliga och lovvärda skicklighet. Tack vare deras lysande verk spreds detta namn i hela den västliga världen.
3. Man tror att deras kung Belos härstammade från dessa gamla härskares släkt. Efter hans död fick sonen Pygmalion det feniciska riket medan dottern Elyssa, som var mycket vacker och senare fick namnet Dido, förenades i äktenskap med Acerbas eller Sycarbas eller enligt somliga Sycaeus, hennes farbror som var präst åt Herkules, och som bland tyrierna hade den främsta rangen efter kungen.
4. Han var en ung vacker man med ett vördat och stort namn bland sitt folk. Han var högt älskad av sin maka som han själv älskade djupt. Anledningen till olycka för denna – enligt sin egen uppfattning – mycket lyckliga kvinna uppkom ur det som människor till sitt fördärv anser att nästan all lycka uppstår av: nämligen rikedom, av vilken Acerbas hade i överflöd.
5. Pygmalion som var girigare än alla andra uptändes av begär till rikedom och trodde att han genom Acerbas död lätt skulle komma över allt och dödade honom som inte alls fruktade något sådant.
6. Dido tog hans död så hårt att hon länge inte kunde få nog av tårar, klagan och förbannelser mot brodern.
7. Då sorgen efter ett tag lindrats en smula av tiden fick den vika för förnuftet. När hon sorgsen betänkte broderns karaktär och omätliga girighet började hon, varnad i en dröm, frukta för sig själv och fundera. Hon insåg att ingenting förutom flykt var nog för hennes säkerhet. När hon berättat sin plan för dem av platsens ledare som kungen av olika orsaker var förhatlig för och fått dem med sig i planen lurade hon sin bror genom kvinnlig list att ge henne skepp. Hon meddelade honom att hon inte längre kunde bo i mannens hus eftersom hon plågades alltför mycket av ständiga minnen. Hon tvingades motvilligt komma ihåg dem då hon ständigt betraktade platserna

på vilka hon ännu såg sin högt älskade Acerbas. Därför skulle hon villigt återvända till hemlandet med allt som tillhört Acerbas om han sände skepp och manskap.

8. Pygmalion som kanske ämnade ta det som erbjöds blev glad, som om han var i besittning av det utlovade, och sände en ärofull flotta för att föra tillbaka systemen.

9. Dido tänkte besegra list med list. När hon i hemlighet tagit mannens stora skatter och placerat dem på skeppen befallde hon att i deras ställe skulle många säckar fyllda med sand öppet placeras på skeppen. Tidigt på kvällen gick hon ombord tillsammans med alla sina förtrogna och de kungliga medhjälparna.

10. När hon kommit ut på djupt vatten befallde hon att säckarna skulle kastas i havet.

11. När detta gjorts sa hon gråtfylld: ”Ärade medhjälpare på min resa, jag tror inte ni vet vad ni har gjort: ni har kastat Acerbas och Pygmalions skatter i vattnet. Genom detta brott har jag skaffat mig vänner antingen i döden eller på flykten.

12. Ni känner till Pygmalions girighet. På grund av dessa rikedomar är min man Acerbas död. Om vi kommer till honom när vi slängt bort dessa skatter kommer han utan tvekan, då hans hopp gäckats och hans vrede tänts, att driva oss alla i en plågsam död. Jag underkastar mig detta villigt sedan den jag älskade så högt tagits ifrån mig.

13. Men jag tänker på er och därför om ni vill ta mig med på flykt tillsammans med er från min brors förskräckliga åsyn skall jag rädda mitt liv och med gynnsamma förebud skall jag som ledare erbjuda bättre boplatser.”

14. Av fruktan för den grymme kungen och Didos tal vände de genast stävarna från Tyrus mot Cypern trots att det syntes hårt att lämna fosterlandet.

15. De kom dit genom en gynnsam vind och tog som ledsagare på flykten en präst åt Jupiter med hustru och barn. Han förutspådde stora ting i framtiden av denna resa. Villrådig om på vilka platser hon borde landstiga tog hon sjuttio jungfrur på stranden till tröst för ynglingarna och för att de inte skulle åldras utan ättlingar. Enlig en gammal sed hos cyprioter hade jungfrurna samlats på stranden för att ligga med dem som kom och så skaffa hemgift till ett framtida äktenskap och ge offer till Venus för sin kommande kyskhets.

16. Ja efter att ha farit över havet och landstigit vid Afrikas kust köpte de där av invånarna så mycket mark som täcktes av en oxhud. Men sedan den plattats till som ett papper skurits i småbitar täckte den mycket mer av stranden än de hade trott.

17. Medan medhjälparnas trötthet där vederkvicktes av vila återställde hon skeppen och reparerade de mest användbara. Invånarna i närheten började rikligen bära dit förnödenheter och inte så få började därtill komma för att se främlingarna, föra samtal och inleda handel och vänskap.

18. När invånarna gjorde detta och på grund av platsens lämplighet beslöt Dido och hennes folk att avsluta flykten. När hon avslöjat sin list och visat skatterna ingöt hon stort mod i medhjälparna. De slog sig ner och lade stadens grund där de funnit ett hästhuvud och uppfattat det som ett gynnsamt tecken för platsen och hon omgav den köpta marken med en mur och kallade staden Kartago, enligt några efter ordet ”carta”.
19. Dess borg kallade de Byrsa efter oxhuden som tyrierna kallar ”byrsa”.
20. På grund av platsens många fördelar ökades befolkningen i staden mycket på kort tid.
21. Drottning Dido gav lagar och ett sätt att leva till staden och härskade med fläckfri rättrådighet. Såsom en mycket ärbar änka följde hon den heliga kyskhets föresatt sig. Så uppnådde Dido det hon önskade och härskade såsom drottning över allt. Medan hon på Tyriens stränder hemsöktes av sorg blomstrade i Afrika hennes förunderliga rykte genom hennes strålande dygder så att det står klart att ära inte visas för alla i sitt fädernehem. Många hålls kvar av sin feighet i dessa höljda i djupaste mörker. De dör som de levtt, okända för sig själva och andra och försvinner liksom rök i luften.
22. Men Fortuna som har särskilt svårt att fördrå tillstånd av lycka placerade svårigheter under den fläckfria drottningens fötter. Det varav en mera lysande ära och större framgång borde ha kommit därav uppkom en beklagansvärd död.
23. Ty när Didos namn, berömt för skönhet, kyskhets och klokhet och det växande riket stärktes dag för dag även bland de mest avlägsna folk, brann lidelsefullt musitanernas kung som var granne till staden av kärlek till änkan. Sedan han kallat samman några av stadens ledare begärde han äktenskap med drottningen och hotade med förstörelse av staden och undergång för folket om det inte beviljades.
24. De kände till drottningens orubbliga föresats om kyskhets och vågade inte utan vidare berätta om kungens krav utan tänkte överrumpla henne genom punisk slughets. De berättade att kungen för en bättre livsföring önskade personer som skulle undervisa om tyriska seder. De visste inte vem som var bäst lämpad att anlita för att göra detta eftersom ingen ville, även om han blev tvingad, lämna hemlandet och gå till en så förskräcklig kung som levde så barbariskt. Men om de inte gick hotade krig och fara för den nya staden.
25. Drottningen klandrade dem kraftfullt och sa: ”Låt oss uthärda att leva bland vilda barbarer, men om det är gynnsamt för fosterlandets räddning att dö skall inte goda medborgare då vara beredda på det? Det är en dålig medborgare som tvekar om statens räddning inför privata olägenheter.”
26. Då avslöjade ledarna kungens önskemål i tron att hon tillrätt äktenskapet på grund av sina egna ord.

27. När hon insåg att hon uttryckt en dom över sin föresats anropade hon länge under gråt och klagan Acerbas namn. Till slut lovade hon att gå till mannen såsom ödet ledde men att hon skulle ta tre månader på sig att uppfylla kungens och medborgarnas önskan.

28. Jag tror att hon under den tiden snabbt lät utrusta staden om något saknades i dess försvar så att hon inte lämnade det hon byggt obefäst. Medveten om framtiden förbannade hon länge sin skönhet, ödets missunnsamhet och alla glädjande händelser. Från sinnets lugna ro som hon fått genom att bedra broderns girighet, genom den lyckosamma flykten, genom den grundade förnämna staden och det talrika folket föll hon ner i oro, tårar och ängslan.

29. När tiden var inne återgick hon till sin forna klagan över Acerbas död. Sedan ett väldigt bål uppförts på en hög plats i staden, som om hon skulle blidka den förre makens ande, och djur offrats och hon tagit med en dolk steg hon upp på bålet och sa till folket som undrade vad som skulle ske: ”Ärade medborgare, jag går till min man såsom ni befallt” och slängde sig genast på svärdet. Med bevarad heder och kyskhets fläckade hon döende allt omkring med sitt oskyldiga blod.

30. När Kartagos invånare såg denna förfärliga handling jämrade de sig och sörjde och begrät länge den ädla kyska drottningen. De firade den blodiga begravningen under tårar och kallade henne landets mor. De förärade henne alla mänskliga och gudomliga hedersbetygelser så att det goda som ödets grymhet tagit i livet uppvägdes av medborgarnas vörndnad i döden.

31. De anbefalldes henne därefter åt himmelens och underjordens gudar ytterst ivrigt och gjorde så att så länge Kartago var obesekrat vördade de henne såsom gudinna med tempel och altare tillägnade hennes namn.

Till Didos lov

1. O denna kvinnas manliga styrka, o denna kvinnliga kyskhets prydnad som bör hyllas med evigt lov! Du ville hellre ge de få år som var kvar av ditt liv åt ödet för att din ärbarhet skulle bestå än att leva det längre för att en gång dö med vanära och besudla den heliga föresatsen om kyskhets med outplånliga frestande fläckar av begär.

2. Med ett enda hugg gjorde du högt vördade drottning slut på mänskliga strävanden och vann evig berömmelse. Du hejdade den barbariske kungens begär och därjämte lämnade du så gott du kunde fosterlandet förskonat från krig genom din utplånade skönhet.

3. Ditt ädla blod rann ur ditt fromma hjärta och din kyska kropp dog på grund av dessa bragder och din ande flög till ett liv som beretts för dig prydd av dessa förtjänster. Jag ber alltså att du ska se till, om det finns någon kraft hos de döda, att ingjuta skam hos lösaktiga kvinnor så att vi som

känner till ditt hedervärda namn efter så många sekler kan få se värdigheten hos den kvinnliga kyskheten förökad genom dina förtjänster.

1.3. DIDO I *DE MULIERIBUS CLARIS* – LATINSK TEXT

1. Dido, cui prius Elyssa nomen, Cartaginis eque conditrix et regina fuit. Huius quidem in veras laudes, paululum ampliatis fimbriis ire libet, si forte paucis literulis meis saltem pro parte notam, indigne obiectam decori sue viduitatis, abstergere queam.³

2. Et ut altius in suam gloriam aliquantisper assummam, Phenice, ut satis vulgatum est, populi industria preclarissimi, ab extrema fere Egypti plaga in syrium venientes litus, plurimas et preclaras ibidem condidere urbes. Quibus inter alios rex fuit Agenor, nostro, nedum suo, evo prefulgidus fama, a quo genus Didonis inclitum manasse creditum est.

3. Cuius pater Belus Phenicum rex cum, Cypro insula subacta, clausisset diem, eam virgunculam cum Pygmaleone fratre grandisculo Phenicum reliquit fidei. Qui Pygmaleonem constituentem genitoris in solium, Elyssam, puellulam et forma eximiam, Acerbe seu Syceo vel Sycarbe – ut dicunt alii – Herculis sacerdoti, qui primus erat post regem apud Tyrios honor, coniugio iunxere.

4. Hi autem invicem sanctissime se amarunt. Erat pre ceteris mortalibus cupidissimus et inexplebilis Pygmalion auri, sic et Acerba ditissimus; esto, regis avaritia cognita, illud occultasset latebris. Verum cum famam occultasse nequiverit, in aviditatem tractus, Pygmalion, spe potiundi, per fraudem occidit incautum.

5. Quod cum cognovisset Elyssa, adeo impatienter tulit ut vix abstineret a morte. Sane cum multum temporis consumpsisset in lacrimis et frustra sepius dilectissimum sibi vocasset Acerbam atque in fratrem diras omnes execrationes expetisset, seu in somnis monita – ut placet aliquibus – seu ex proprio mentis sue consilio, fugam capessere deliberavit, ne forsitan et ipsa avaritia fratris traheretur in necem; et posita feminea mollice et firmato in virile robur animo, ex quo postea Didonis nomen meruit, Phenicum lingua sonans quod virago latina, ante alia nonnullos ex principibus civitatum, quibus variis ex causis Pygmalionem sciebat exosum, in suam deduxit sententiam; et sumpta fratris classe, ad eam transferendam, seu in aliud, preparata, confestim navalibus compleri sotiis iussit et nocte, sumptis thesauris omnibus quos viri noverat et quos fratri subtraxisse potuit, clam navibus imponi fecit et excogitata astutia, pluribus involucris arena repletis, sub figmento thesaurorum Sycei, videntibus omnibus, easdem honoravit; et cum iam altum teneret pelagi, mirantibus ignaris, in mari proici involucria iussit; et lacrimis se mortem, quam diu desideraverat, thesaurorum Acerbe summersione adinvenisse testata est, sed sotiis

---

³ Den latinska texten har tagits från Brown s. 166 – 181. Översättningen är min.

compati, quos non dubitabat, si ad Pygmalion irent, diris suppliciiis una secum ab avarissimo atque truci rege scarnificari; sane si secum fugam arripere vellent, non se illis et eorum oportunitatibus defuturam asseruit.

6. Quod miseri audientes naute, etsi egre natale solum patriosque penates linquerent, timore tamen seve mortis exterriti, in consensum exilii venere faciles; et flexis proris, ea duce, in Cyprum ventum est, ubi virgines Veneri in litore libamenta, suorum more, solventes, ad solatium iuventutis et prolem procreandam rapuit; et Iovis antistitem cum omni familia premonitum, et magna huic fuge subsecutura vaticinantem, socium peregrinationis suscepit.

7. Et iam Creta post tergum et Sycilia a dextris relictas, litus flexit in affrum et, Massuliorum oram radens, sinum intravit, postea satis notum, quo tutam navibus stationem arbitrata, dare pausillum quietis fatigatis remigio statuit; ubi advenientibus vicinis desiderio visendi forenses et aliis comeatus et mercimonia portantibus, ut moris est, colloctiones et amicitie iniri cepte; et cum gratum appareret incolis eos ibidem mansuros esse et ab Uticensibus, olim a Tyro eque profectis, legatio suasisset sedes; confestim, esto audisset fratrem bella minantem, nullo territa metu, ne iniuriam inferre cuiquam videretur, et ne quis eam magnum aliquid suspicaretur facturam, non amplius quam quantum quis posset bovis occupare corio, ad sedem sibi constituendam, ab accolis telluris in litore mercata est.

8. O mulieris astutia! In frustra iussu suo concisum bovis corium fracturisque iunctis, longe amplius quam arbitratri potuerint venditores amplexa est et auspicio equini capitis bellicosam civitatem condidit, quam Cartaginem nuncupavit; et arcem a corio bovis Byrsam; et cum, quos fraude texerat, ostendisset thesauros, et ingenti spe fuge animasset socios, surrexere illico menia, templa, forum et edificia publica et privata.

9. Ipsa autem, datis populo legibus et norma vivendi, cum repente civitas evasisset egregia et ipsa inclita fama pulchritudinis invise et inaudite virtutis atque castimonie per omnem Affricam delata est.

10. Quam ob rem, cum in libidinem pronissimi homines Affri sint, factum est ut Musitanorum rex in concupiscentiam veniret eiusdem eamque quibusdam ex principibus civitatis sub belli atque desolationis surgentis civitatis denunciatione, ni daretur, in coniugium postulavit.

11. Qui cum novissent vidue regine sacrum atque inflexibile castitatis propositum et sibi timerent plurimum ne, petitoris frustrato desiderio, bello absorberentur, non ausi Didoni interroganti quod poscebatur exponere verbis, reginam fallere et in optatum deducere sua sententia cogitarunt, eique dixere regem cupere eorum doctrina efferatam barbariem suam in mores humaniores redigere; et ob id, sub belli interminatione, preceptores ex eis poscere; verum eos ambigere

quisnam ex eis tam grande vellet onus assummere ut, relicta patria, apud tam immanem regem moraturus iret.

12. Non sensit regina dolos, quin imo in eos versa: "Egregii cives" inquit "que segnities hec, que socordia? An ignoratis quia patri nascamur et patrie? Nec eum rite civem dici posse qui pro salute publica mortem, si casus expostulet, nedum incomodum aliud renuat? Ite igitur alacres et parvo periculo vestro a patri ingens belli incendium removete."

13. His regine redargutionibus visum est principibus obtinuisse quod vellent et vera regis detexere iussa. Quibus auditis, satis regine visum est se sua sententia petitum approbasse coniugium ingemuit secum, non ausa suorum adversari dolo. Stante tamen proposito, repente in consilium ivit quod sue pudicitie oportunitatem visum est dixitque se, si terminus adeundi virum detur, ituram.

14. Quo concessa atque adveniente Enea troiano nunquam viso, mori potius quam infringendam fore castimoniam rata, in sublimiori patrie parte, opinione civium manes placatura Sicei, rogam construxit ingentem et pulla tecta veste et cerimoniis servatis variis, ac hostiis cesis plurimis, illum conscendit, civibus frequenti multitudine spectantibus quidnam factura esset.

15. Que cum omnia pro votis egisset, cultro, quem sub vestibus gesserat, exerto ac castissimo apposito pectori vocatoque Syceo inquit: "Prout vultis cives optimi, ad virum vado." Et vix verbis tam paucis finitis, summa omnium intuentium mestitia, in cultrum sese precipitem dedit et auxiliis frustra admotis, cum perfodisset vitalia, pudicissimum effundens sanguinem, ivit in mortem.

16. O pudicitie inviolatum decus! O viduitatis infracte venerandum eternumque specimen, Dido! In te velim ingerant oculos vidue mulieres et potissime christiane tuum robur inspiciant; te, si possunt, castissimum effundentem sanguinem, tota mente considerent, et he potissime quibus fuit, ne ad secunda solum dicam, sed tertia et ulteriora etiam vota transvolasse levissimum! Quid inquam, queso, spectantes, Christi insignite caractere, exteram mulierem gentilem, infidelem, cui omnino Christus incognitus, ad consequendam perituram laudem tam perseveranti animo, tam forti pectore in mortem usque pergere, non aliena sed sua illatam manu, antequam in secundas nuptias iret? Antequam venerandissimum observantie propositum violari permicteret? Dicet arbitrator aliqua, cum perspicacissime ad excusationes nostre sint femine: "Sic faciendum fuit; destituta eram, in mortem parentes et fratres abierant, instabant blanditiis procatores, nequibam obsistere, carnea, non ferrea sum."

17. O ridiculum! Dido quorum subsidio confidebat, cui exuli frater unicus erat hostis? Nonne et Didoni procatores fuere plurimi? Imo, et ipsa Dido eratne saxea aut ligna magis quam hodiernae sint? Nonne equidem. Ergo mente saltem valens, cuius non arbitratur posse viribus evitare illecebras, moriens, ea via qua potuit evitavit.

Sed nobis, qui nos tam desertos dicimus, nonne Christus refugium est? Ipse quidem Redemptor pius in se sperantibus semper adest. An putas, qui pueros de camino ignis eripuit, qui Susannam de falso crimine liberavit, te de manibus adversantium non possit auferre, si velis? Flecte in terram oculos et aures obsera atque ad instar scopuli undas venientes expelle et immota ventos afflare sine: salvaberis.

18. Insurget forsitan et altera dicens: "Erant michi longeque lateque protensus ager, domus splendida et suppellectilis regia et divitiarum ampla possessio; cupiebam effici mater, ne tam grandis substantia ad externos deferretur." O insanum desiderium! Nonne et Didoni absque filiis regnum erat? Nonne divitiae regiae? Erant equidem. Quid et ipsa mater effici recusavit? Quia sapientissime arbitrata est nil stolidius fore quam tibi destruere ut edifices alteri.

19. "Ergo castimoniam maculabo ut agris, ut splendide domui, ut suppellectili pariam possessorem?" Sino quod contigit sepiissime, destructorem. Nonne, etsi tibi divitiae ingentes, quae profecto expendende, non abiiciende sunt, et Christi pauperes multi sunt?

20. Quibus dum exhibes, tibi aeterna palatia construis; quibus dum exhibes, castimoniam alio fulgore illustras. Praeterea et amici sunt, quorum nulli aptiores heredes, cum tales habeas quales ipsa quesitos probaveris; filios autem, non quales volueris, sed quales natura concedet, habebis.

21. Veniet et tertia asserens quia sic illi fuerit agendum, cum parentes iusserint, consanguinei coegerint et affines suaserint; quasi ignoremus, nisi sua concupiscentia suasisset, imo effrenata iussisset, praedicta omnia frustrasset negatione unica. Potuit mori Dido ne viveret impudica; haec, ut pudica viveret, connubium negare non potuit.

22. Aderit, suo iudicio, astutior ceteris una quae dicit: "Iuvenis eram; fervet, ut nosti, iuventus; continere non poteram; doctoris gentium aientis: "Melius est nubere quam uri" sum secuta consilium." O quam bene dictum! Quasi ego aniculis imperem castitatem, vel non fuerit, dum firmavit animo castimoniam, iuvenula Dido! O scelestum facinus! Non a Paulo tam sancte consilium illud datur quin in defensionem facinoris persepe turpius alligetur. Exhaustas vires sensim tibi restaurare possumus: superfluas abstinentia minorare non possumus? Gentilis femina ob inanem gloriam fervori suo imperare potuit et leges imponere; christiana, ut consequatur aeternam, imperare non potest! Hei michi! Dum fallere Deum talibus arbitramur, nos ipsos et honori caduco – ut aeternum sinam – subtrahimus et in precipitium aeternae damnationis impellimus.

23. Erubescant igitur intuentes Didonis cadaver exanime; et dum causam mortis eius excogitant, vultus deiciant, dolentes quod a membro dyaboli christicole pudicitia superentur; nec putent, dum lacrimas dederint et pullas assumpserint vestes, defuncto peregrisse omnia. In finem usque servandus est amor, si adimplere velint viduitatis officium.

24. Nec existiment ad ulteriora vota transire; quod nonnulli persepe faciunt, potius ut sue prurigini, sub ficto coniugii nomine, satisfaciant, quam ut sacro obsequantur connubio, impudicitie labe careant. Quid enim aliud est tot hominum amplexus exposcere, tot inire, quam, post Valeriam Messalinam, caveas et fornices intrare?

25. Sed de hoc alias. Fateor enim laboris incepti nimium excessisse terminos; sed quis adeo sui compos est quin aliquando ultra propositum afferatur ab impetu? Ignoscant queso qui legerint et nos unde divertimus revertamur.

26. Didonem igitur exanguem cum lacrimis publicis et merore cives, non solum humanis, sed divinis etiam honoribus funus exercentes magnificentum, extulere pro viribus; nec tantum publice matris et regine loco, sed deitatis inclite eisque faventis assidue, dum stetit Cartago, aris templisque excogitatis sacrificiis coluere.

1.3.1 DIDO I *DE MULIERIBUS CLARIS* – ÖVERSÄTTNING

1. Dido, vars namn tidigare var Elyssa, var både Kartagos grundare och drottning. Det behagar mig att till hennes sanna lov använda en något utförligare beskrivning, om jag med min lilla skrift åtminstone till dels kan tvätta bort de fläckar som ovärdigt tillvitats hennes änkestånds heder.

2. Jag skall gå något längre tillbaka när det gäller hennes ära. Det är väl känt att fenicierna var berömda för sin flit och kom från de mest avlägsna trakterna av Egypten till Syriens stränder och att de där grundade många berömda städer. Hos dem fanns bland andra kung Agenor med ett strålande rykte i vår tid, för att inte tala om hans egen tid. Från honom tror man att Didos berömda släkt härstammar.

3. Hennes far, feniciernas kung Belos, slutade sina dagar sedan han erövrat ön Cypern. Han lämnade henne, som liten flicka, med brodern Pygmalion, som var lite äldre i feniciernas vård. De insatte Pygmalion på faderns tron och Elyssa som var ung och mycket vacker gifte de bort med Acerbas, eller Syceos, eller som några säger – Sycarbas. Han var präst åt Herkules, och hans ära kom näst efter kungens bland tyrierna.

4. De älskade varandra innerligt. Pygmalion hade ett mer omätligt begär efter guld än andra. Då Acerbas var mycket rik och kungens girighet känd dolde han rikedomen på gömställen. Men då han inte kunde gömma ryktet dödade Pygmalion, driven av sin girighet, den oförsiktige genom list i hopp om att komma över rikedomen.

5. När Elyssa fick veta det tog hon det så hårt att hon nästan dog. Men när hon tillbringat lång tid i tårar och förgäves ofta anropat sin älskade Acerbas och nedkallat de förskräckligaste förbannelser över sin bror planerade hon, vare sig hon uppmanats därtill i en dröm – såsom

några menar – eller på eget bevåg, att fly för att inte också hon själv skulle bli dödad på grund av broderns girighet. Hon la åt sidan sin kvinnliga mildhet och stålsatte sitt sinne med manligt mod, varav hon senare förtjänade namnet Dido som på det feniciska språket betyder vad *virago* (hjältinna) betyder på latin. Hon fick framför allt med sig åtskilliga av stadens ledare, som hon visste Pygmalion var förhatlig för av olika orsaker, i sin plan.

Sedan hon tagit broderns skepp som förberetts för att föra bort henne eller för något annat befallde hon genast att de skulle fyllas med vänligt sinnade sjömän och när hon under natten tagit alla makens skatter som hon kände till och som hon kunde ta från brodern lät hon i hemlighet lägga dem i skeppen. När hon tänkt ut sin list lastade hon skeppen när alla såg på med åtskilliga lådor som var fyllda med sand men som skulle föreställa Sycaeus skatter. När hon kommit ut på djupt vatten befallde hon, till de ovetandes förundran, att lådorna skulle kastas i havet. Hon försäkrade under tårar att hon funnit döden som hon länge önskat genom att sänka Acerbas skatter. Men hon tyckte synd om sina medhjälpare, vilka hon inte betvivlade skulle plågas tillsammans med henne med svåra straff av den girige och grymme kungen om de gick till Pygmalion. Om de ville fly med henne, försäkrade hon, att hon inte skulle svika dem och deras räddning.

6. När de olyckliga sjömännen hörde detta hade de visserligen svårt att lämna jorden där de fötts och fädernas hem men uppskärade av fruktan för en grym död gick de med lärrhet med på landsflykt. De vände stävarna och kom med henne som ledare till Cypern. Där tillfångatog hon några jungfrur, till tröst för ynglingarna och för att skaffa ättlingar, när de enligt sin sed utförde offer till Venus på stranden. Hon tog också som ledsagare på resan en präst till Jupiter med hela sin familj. Han hade blivit förvarnad och han förutspådde att stora ting skulle följa denna flykt.

7. När hon lämnat Kreta bakom sig och Sicilien på sin högra sida styrde hon mot afrikanska stränder. Hon seglade förbi den massyliska kusten och gick in i en bukt som senare blev välkänd, där hon trodde att det fanns en trygg ankarplats för skeppen. Hon beslutade att ge en aning vila åt det utmattade roddarmanskapet. Grannarna som ville se främlingarna kom dit. Andra förde med sig proviant och varor. Samtal påbörjades och vänskap inleddes som sed är och det stod klart att det var välkommet för invånarna att de skulle stanna och sändebud från uticierna, som en gång också färdats från Tyros, tillstyrkte boplatser. Genast, låt vara att hon hört att brodern hotade med krig, blev hon inte förskräckt utan köpte så mycket land på stranden som en oxhud kunde täcka för att hon inte skulle synas tillfoga någon skada och för att inte någon skulle tro att hon skulle göra något storslaget.

8. O denna kvinnliga list! På hennes befallning skars oxhuden i bitar och remsorna sammanfogades och hon omfattade mycket mer än säljarna hade kunnat tro. Med ett häst-huvuds

auspicierna grundade hon en krigisk stad som hon kallade Kartago och borgen kallade hon Byrsa efter oxhuden. När hon visade skatterna som hon med list hade gömt ingöt hon stort hopp i sina medhjälpare på flykten och strax restes där murar, tempel, torg och offentliga och privata hus.

9. När hon gett lagar och ett sätt att leva till folket och staden snabbt blivit förnämlig och hon själv berömd fördes ryktet om hennes ovanliga skönhet, om hennes mod och kyskhets som inte hade sin like över hela Afrika.

10. På grund av detta hände, då afrikaner är mycket benägna att bli förälskade, att massitanernas kung fick begär till henne och begärde av några av stadens äldste att få gifta sig med henne, under hot om krig och ödeläggelse av den växande staden om man inte gav henne till honom.

11. Då de kände till änkedrottningens fromma och oåterkalleliga föresats om kyskhets fruktade de mycket att de skulle gå under i krig om begärarens önskan nekades och de vågade inte med ord avslöja för Dido vad som krävdes när hon frågade. De tänkte lura drottningen och av hennes egen vilja få henne till det som önskades. De sa till henne att kungen genom deras bildning ville förändra sitt vilda barbari till ädlare seder och därför under hot om krig krävde lärare av dem. Men de tvekade om någon av dem ville ta på sig en så stor börda att lämna fosterlandet och vistas hos en så fasansfull kung.

12. Drottningen förstod inte fällan, utan vänd mot medborgarna sa hon: ”Ärade medborgare, vad är detta för lättja och dumhet? Vet ni inte att vi föds åt vår far och vårt fosterland? Kan han med rätta sägas vara en medborgare som om saken så kräver vägrar att dö, för att inte tala om någon annan olägenhet? Gå alltså glada och skaffa bort krigets väldiga brand genom er lilla fara.

13. Genom dessa tillrättavisningar från drottningen tyckte sig de äldste ha uppnått det de ville och avslöjade kungens verkliga befallningar. När hon hört detta insåg drottningen att hon genom sina uttalanden godtagit kungens begäran om äktenskap och hon klagade inom sig men vågade inte gå emot sitt folks list. Beslutet stod fast men hon kom plötsligt på en plan som syntes passa hennes heder och hon sa att hon skulle gå till mannen om en tidpunkt gavs då hon skulle komma.

14. Detta medgavs och tiden kom utan att hon såg den trojanske Eneas. Hon ansåg då att hon hellre ville dö än att hennes kyskhets skulle omintetgöras. På landets högsta del uppförde hon ett enormt bål, som enligt folkets åsikt skulle blidka Sycaeus ande, och klädd i en svart klädnad steg hon upp på det sedan olika ceremonier iakttagits och många offerdjur dödats. En stor skara av medborgarna tittade på och undrade vad hon skulle göra.

15. När hon gjort allt detta enligt önskan tog hon fram en dolk som hon bar under klädnaden och sedan hon placerat den framför sitt fromma hjärta och åkallat Sycaeus sa hon: ”Jag går till min man som ni vill ärade medborgare.” Så snart de få orden uttalats slängde hon sig huvudstupa

på dolken till stor sorg för dem som såg på. Hjälp kom förgäves då hon genomborrat livsviktiga organ och utgjutande sitt kyska blod gick hon i döden.

16. O vilken skönhet i den okränkta kyskheten! O Dido, du eviga beundransvärda exempel på det oförstörda änkeståndet! Mot dig vill jag att änkor skall rikta sina ögon och i synnerhet att kristna kvinnor skall se din styrka. Om de kan skall de med hela sitt sinne betrakta dig när du utgjuter ditt kyska blod och särskilt dessa, för vilka det var lätt att ila in i – och jag säger inte bara – ett andra äktenskap utan ett tredje och fler! Vad skulle de säga undrar jag, dessa som är märkta med Kristi märke när de ser en utländsk kvinna, en hedning och en otrogen för vilken Kristus är helt okänd gå ända in i döden för att vinna en förgänglig ära med så fast sinne och modigt hjärta? Inte genom någon annans hand, utan genom sin egen, förorsakade hon sig hellre döden än att gifta sig en andra gång och hellre än att hon tillät att hennes heliga föresats om trohet bröts. Jag tror att någon skulle säga, då våra kvinnor är mycket skarpsinniga i fråga om ursäcker: ”Jag var tvungen att göra så; jag var blottställd, mina föräldrar och bröder är döda, friarna ansatte mig med smicker, jag kunde inte stå emot. Jag är av kött, inte av järn.

17. Så fel! Vems hjälp förlitade sig Dido på? Den ende brodern var den landsförvisades fiende. Var inte Didos friare många? Och Dido själv var hon mera gjord av sten och trä än dagens kvinnor? Förvisso inte. Med kraftfullt sinne undgick hon på det sätt hon kunde – genom att dö – de frestelser hon inte trodde hon kunde undgå genom styrka.

Men för oss, vi som säger att vi är så övergivna, är inte Kristus en tillflykt? Den helige Frälsaren är alltid hos dem som hoppas på honom. Eller tror du att han som ryckte ynglingarna ur den brinnande ugnen, han som befriade Susanna från falska anklagelser inte kan ta bort dig ur fiendens händer om du vill? Rikta blicken mot marken, stäng öronen och fördriv liksom klipporna vågorna som kommer och låt orörlig vindarna blåsa: du skall bli räddad.

18. Då reser sig kanske någon annan och säger: ”Jag hade en vitt och brett utsträckt åker, ett vackert hus, kungligt bohag och ett ansevärt innehav av rikedom. Jag ville bli mor för att inte så stora egendomar skulle överföras till främlingar.” Vilken galen önskan! Var inte också Didos rike utan barn? Hade hon inte kungliga rikedomar? Jo, så var det. Varför vägrade hon att bli mor? Därför att hon mycket klokt ansåg att det inte finns något så dåraktigt som att förstöra åt sig själv för att bygga upp åt någon annan.

19. Skall jag alltså befläcka min kyskhet för att skaffa en ägare till åkrarna, det vackra huset och bohaget? Jag utelämnar att det ofta händer att det blir en förstörare. Även om din rikedom, som förvisso skall användas och inte slängas bort, är enorm, är inte Kristi fattiga många?

20. Då du ger till dessa bygger du eviga palats åt dig, när du ger till dessa upplyser du kyskheten med en ny glans. Dessutom är vänner lämpligare arvtagare än någon annan eftersom du har

sådana vänner som du själv har skaffat och gillat. Men barn får du inte sådana du vill utan sådana som naturen ger.

21. En tredje kommer och försäkrar att hon var tvingad när föräldrarna befallde, släktingarna tryckte på och de närmaste övertalade. Som om vi inte skulle veta att om inte hennes eget begär lockade, nej snarare tygellöst befallt det hade hon omintetgjort allt vi sagt ovan med ett enda nej. Dido kunde dö för att inte leva otuktigt, denna kvinna kunde inte vägra äktenskap för att kyskheten skulle leva.

22. Så finns det någon som enligt sin egen uppfattning är klokare än andra som säger: ”Jag var ung och som du vet brinner ungdomen, jag kunde inte behärska mig. Folkens lärare säger: ”Det är bättre att gifta sig än att brinna av begär” jag har följt det rådet. O, så bra sagt! Som om jag skulle pålägga gamla gummor kyskhet. Nåväl, inte var hon gammal den unga Dido, när hon bestämde sig för kyskhet! O vilket skamligt brott! Inte ges ett så heligt råd av Paulus för att det så ofta skall sättas i samband med försvar av skamliga brott. Vi kan gradvis återställa uttömda krafter med mat: kan vi inte förminska överflödiga krafter med avhållsamhet? En hednisk kvinna kunde behärska sitt begär och pålägga sig regler för en fåfång ära. Den kristna kvinnan kan inte behärska sitt för att vinna den eviga äran! Ve mig! När vi tror att vi kan bedra Gud med sådant drar vi oss själva undan den förgängliga äran, för att inte tala om den eviga, och driver oss huvudstupa mot fördömsen.

23. Må de alltså rodna när de begrundar Didos livlösa kropp och när de betänker anledningen till hennes död må de böja sina huvuden och sörja över att kristna överträffas i kyskhet av en djävulens lem. De må inte tro att de fullgjort allt för den döde när de fällt sina tårar och tagit på sig svarta kläder. Ända till slutet måste kärleken bevaras om de vill uppfylla änkeståndets plikt.

24. Inte skall de tänka att de ingår ännu ett äktenskap, vilket många ofta gör, när de snarare tillfredställer sitt eget begär i äktenskapets påhittade namn, än att de inrättar sig efter det heliga äktenskapet och undgår otuktens skada. Vilken skillnad finns mellan att begära och leva med så många mäns omfamning och att efter Valeria Messalinas exempel besöka bordeller?

25. Mer om detta vid ett annat tillfälle. Jag medger att jag gått över gränsen för arbetet jag påbörjade, men vem är så balanserad att han inte någon gång av inspiration drivs bortom sin föresats? Jag ber de som läser om ursäkt och återvänder dit där jag vek av.

26. Medborgarna hedrade den döda Dido efter sin förmåga under allmän sorg och tårar och förrättade en storslagen begravning inte bara med mänskliga hedersbetygelser utan också gudomliga. Så länge Kartago bestod vördade de henne med altaren, tempel och särskilda offer, inte bara såsom modern och drottningen utan som en berömd gudinna som ständigt vakade över sitt folk.

1.4. BERÄTTELSEN OM DIDO HOS JUSTINUS – LATINSK TEXT

18.4

1. Hoc igitur modo Tyrii Alexandri auspiciis conditi parsimonia et labore quaerendi cito convaluere.⁴
2. Ante cladem dominorum cum et opibus et multitudine abundarent, missa in Africam iuventute Uticam candidere.
3. Cum interim rex Mutto Tyro decedit filio Pygmalione et Elissa filia, insignis formae virgine, heredibus institutis.
4. Sed populos Pygmalioni, admodum puero, regnum tradidit.
5. Elissa quoque Acherbae avunculo suo, sacerdoti Herculis, qui honos secundus a rege erat, nubit.
6. Huic magnae, sed dissimulatae opes erant, aurumque metu regis non tectis, sed terrae crediderat;
7. quam rem etsi homines ignorabant, fama tamen loquebatur.
8. Qua incensus Pygmalion oblitus iuris humani avunculum suum eundemque generum sine respectu pietatis occidit.
9. Elissa diu fratrem propter scelus aversata ad postremum dissumulato odio mitigatoque interim vultu fugam tacito molitur adsumptis quibusdam principibus in societatem, quibus par odium in regem esse eandemque fugiendi cupiditatem arbitrabatur.
10. Tunc fratrem dolo adgreditur, fingit se ad eum migrare velle, ne amplius ei mariti domus cupidae oblivionis gravem luctus imaginem renovet neve ultra amara admonitio oculis eius occurrat.
11. Non invitus Pygmalion verba sororis audivit, existimans cum ea et aurum Acherbae ad se venturum.
12. Sed Elissa ministros migrationis a rege missos navibus cum omnibus opibus suis prima vespera inponit provectaue in altum compellit eos onera harenae pro pecunia involucris involuta in mare deicere.
13. Tunc deflens ipsa lugubrique voce Acherbam ciet; orat ut libens opes suas recipiat, quas reliquerit, habeatque inferias, quas habuerat causam mortis.

---

⁴ Den latinska texten har tagits från Justinus XVIII. 4 – 6 (s. 158 – 162 i Seels utgåva). Översättningen är min.

14. Tunc ipsos ministros adgreditur; sibi quidem ait optatam olim mortem, sed illis acerbos cruciatus et dira supplicia inminere, qui Acherbae opes, quarum spe parricidium rex fecerit, avaritiae tyranni subtraxerint.

15. Hoc metu omnibus iniecto comites fugae accepit. Iunguntur et senatorum in eam noctem praeparata agmina, atque ita sacris Herculis, cuius sacerdos Acherbas fuerat, repetitis exilio sedes quaerunt.

18.5

1. Primus illis adpulsus terrae Cyprus insula fuit,

2. ubi sacerdos Iovis cum coniuge et liberis deorum monitu comitem se Elissae sociumque fortunae offert pactus sibi posterisque perpetuum honorem sacerdotii.

3. Conditio pro manifesto omine accepta.

4. Mos erat Cypriis virgines ante nuptias statutis diebus dotalem pecuniam quaesituras in quaestum ad litus maris mittere, pro reliqua pudicitia libamenta Veneri soluturas.

5. Harum igitur ex numero LXXX admodum virgines raptas navibus inponi Elissa iubet, ut et iuventus matrimonia et urbs subolem habere posset.

6. Dum haec aguntur, Pygmalion, cognita sororis fuga, cum impio bello fugientem persequi parasset, aegre precibus matris deorumque minis victus quievit;

7. cui cum inspirati vates canerent non inpune laturum, si incrementa urbis toto orbe auspiciatissimae interpellasset, hoc modo spatium respirandi fugientibus datum.

8. Itaque Elissa delata in Africae sinum incolas loci eius adventu peregrinorum mutuarumque rerum commercio gaudentes in amicitiam sollicitat,

9. dein empto loco, qui corio bovis tegi posset, in quo fessos longa navigatione socios, quoad proficisceretur, reficere posset, corium in tenuissimas partes secari iubet atque ita maius loci spatium quam petierat, occupat, unde postea ei loco Byrsae nomen fuit.

10. Confluentibus deinde vicinis locorum, qui spe lucri multa hospitibus venalia inferebant,

11. sedesque ibi statuentibus ex frequentia hominum velut instar civitatis effectum est.

12. Uticensium quoque legati dona ut consanguineis adtulerunt hortatique sunt, urbem ibi conderent ubi sedes sortiti essent.

13. Sed et Afros detinendi advenas amor cepit.

14. Itaque consentientibus omnibus Karthago conditur statuto annuo vectigali pro solo urbis.

15. In primis fundamentis caput bubulum inventum est, quod auspicium fructuosae quidem, sed laboriosae perpetuoque servae urbis fuit; propter quod in alium locum urbs translata,

16. ibi quoque equi caput repertum, bellicosum potentemque populum futurum significans, urbi auspicatam sedem dedit.

17. Tunc ad opinionem novae urbis concurrentibus gentibus brevi et populus et civitas magna facta.

18.6

1. Cum successu rerum florentes Karthaginis opes essent, rex Maxitonarum Hiarbas decem Poenorum principibus ad se arcessitis Elissae nuptias sub belli denuntiatione petit.

2. Quod legati reginae referre metuentes Punico cum ea ingenio egerunt, nuntiantes regem aliquem poscere, qui cultiores victus eum Afrosque perdoceat;

3. sed quem inveniri posse, qui ad barbaros et ferarum more viventes transire a consanguineis velit?

4. Tunc a regina castigati, si pro salute patriae asperiores vitam recusarent, cui etiam ipsa vita, si res exigat, debeatur, regis mandata aperuere, dicentes quae praecipiat aliis, ipsi facienda esse, si velit urbi consultum esse.

5. Hoc dolo capta diu Acherbae viri nomine cum multis lacrimis et lamentatione flebili invocato ad postremum ituram se, quo sua et urbis fata vocarent, respondit.

6. In hoc trium mensium sumpto spatio, pyra in ultima parte urbis instructa, velut placatura viri manes inferiasque ante nuptias missura multas hostias caedit et sumpto gladio pyram conscendit

7. atque ita ad populum respiciens ituram se ad virum, sicut praeceperint, dixit vitamque gladio finivit.

8. Quam diu Karthago invicta fuit, pro dea culta est.

9. Condita est haec urbs LXXII annis ante quam Roma;

10. cuius virtus sicut bello clara fuit, ita domi status variis discordiarum casibus agitatus est.

11. Cum inter cetera mala etiam peste laborarent, cruenta sacrorum religione et scelere pro remedio usi sunt;

12. quippe homines ut victimas immolabant et inpuberes, quae aetas etiam hostium misericordiam provocat, aris admovebant, pacem deorum sanguine eorum exposcentes, pro quorum vita dii rogari maxime solent.

1.4.1 BERÄTTELSEN OM DIDO HOS JUSTINUS – ÖVERSÄTTNING

18.4

1. Tyrierna bosatte sig alltså på detta sätt under Alexanders auspicier och blev snabbt mäktiga genom att vinnlägga sig om sparsamhet och flit.
2. Innan massakern på husbönderna då de hade gott om både folk och rikedom sände de några ynglingar till Afrika och grundade Utica.
3. När under tiden kung Mutto dog i Tyrus insattes sonen Pygmalion och dottern Elissa, en ovanligt vacker jungfru, som arvingar.
4. Men folket gav makten till Pygmalion som blott var en gosse.
5. Elissa gifte sig med sin morbror Acerbas som var präst åt Herkules. Denna hederspost kom närmast efter kungen.
6. Han hade stora men gömda rikedomar. Av fruktan för kungen hade han inte anförtrott guldet åt huset utan åt jorden.
7. Även om inte folk visste om det talade likväl ryktet.
8. Eggad av ryktet dödade Pygmalion utan tanke på mänskliga lagar eller hänsyn till tillgivenhet mot släkten sin morbror som också var hans svåger.
9. Elissa som länge varit fientlig mot brodern på grund av brottet dolde till slut sitt hat och mildrade sin uppsyn men planerade i tysthet att fly. Hon tog till sig några av stadens ledare hos som hon trodde hyste samma hat mot kungen, och hos vilka samma lust att fly fanns.
10. Så vände hon sig till brodern med list och låtsade att hon ville flytta till honom, så att inte längre makens hus, som hon var angelägen att glömma, skulle uppväcka den dystra föreställningen av sorg eller den bittra påminnelsen om honom längre skulle dyka upp för hennes ögon.
11. Pygmalion hörde gärna på systemns ord i tron att tillsammans med henne skulle Acerbas guld komma till honom.
12. Elissa förde tidigt på kvällen alla sina skatter och tjänarna som sänts av kungen för resan ombord på skeppen. När hon kommit ut på djupt vatten tvingade hon tjänarna att slänga last med sand, inlagd i säckar för att se ut som pengar, i havet.
13. Gråtande anropade hon Acerbas med sorgsen röst; hon bad att han villigt skulle ta emot sina rikedomar som han lämnat och ha såsom dödsoffer det som varit orsaken till hans död.
14. Så vände hon sig till tjänarna; hon sa att hon länge önskat sig döden, men för dem hotade svåra plågor och hårda straff då de hade undanhållit Acerbas rikedomar för tyrannens girighet, kungen som i hopp om dessa begått släktmord.

15. Sedan skräck ingjutits hos dem alla tog hon emot dem som medhjälpare på flykten. En skara av senatorer som var förberedda anslöt sig den natten och sedan de åter offrat till Herkules, vars präst Acerbas hade varit, sökte de boplatser i främmande land.

18.5

1. Den första landstigningsplatsen för dem var ön Cypern,
2. Där erbjöd sig en Jupiter-präst, på gudomlig uppmaning, tillsammans med fru och barn att hjälpa Elissa och att dela hennes öden och han betingade sig det eviga prästämbetet åt sig och sina efterkommande.
3. Överenskommelsen mottogs som ett tydligt tecken.
4. Det var sed hos cyprioterna att bestämda dagar före bröllopet sända jungfrur till havsstranden för att genom lönen skaffa pengar till hemgiften och fullgöra offer till Venus för sin framtida kyskhets.
5. Elissa befallde alltså att åttio av dessa jungfrur skulle gripas och placeras på skeppen för att ynglingarna skulle kunna gifta sig och staden få ättlingar.
6. Medan detta hände beredde sig Pygmalion som fått kännedom om systemens flykt att förfölja den flyende i ett hänsynslöst krig. Motvilligt lugnade han sig, besegrad genom moderns böner och gudarnas hot.
7. De hänförda siarna spådde honom att han inte ostraffad skulle komma undan om han hindrade tillväxten hos den mest lovande staden på jorden. På detta sätt gavs en chans för återhämtning åt de flyende.
8. Elissa kom alltså till en bukt i Afrika. Hon blev vän med platsens invånare som gladdes åt främlingarnas ankomst och handel med bytesvaror.
9. Sedan hon köpt en bit mark, som kunde täckas av en ox-hud, där hon kunde låta medhjälparna som var trötta av den långa resan vila ut tills hon skulle ge sig av, befallde hon att huden skulle skäras i mycket små bitar. Så täckte den större utrymme av platsen än hon begärt. Därav blev namnet på denna plats senare Byrsa.
10. Platsens grannar samlades som i hopp om vinst förde med sig många varor till främlingarna.
11. De uppförde boplatser och genom mängden av folk uppkom något som liknade en stad.
12. Även sändebud från Utica kom såsom släktingar med gåvor och uppmanade dem att grunda en stad där boplatserna genom ödet hamnat.
13. Vänskapen fick även afrikanerna att vilja hålla kvar nykomlingarna.
14. Sålunda grundades Kartago med allas samtycke och en årlig avgift bestämdes för stadens mark.

15. Vid den första grunden fann man ett oxhuvud som visserligen var ett omen om framgång för staden men att den för evigt skulle få arbeta i slaveri; därför flyttades staden till en annan plats.

16. Där hittades ett hästhuvud vilket gav stadens plats ett gott omen som betydde att folket i framtiden skulle bli krigiskt och mäktigt.

17. Så samlades folket på grund av ryktet om den nya staden och både folket och staden blev på kort tid mäktiga.

18.6

1. När Kartagos tillgångar blomstrade genom händelseutvecklingen tillkallade maxitanernas kung Hiarbas tio av punernas ledare och begärde äktenskap med Elissa under hot om krig.

2. Sändebuden fruktade att berätta detta för drottningen och handlade mot henne med punisk förslagenhet. De sa att kungen begärde några som kunde undervisa honom och afrikanerna om ett mera bildat levnadssätt.

3. Men vem kunde man hitta som ville flytta från sin släkt till barbarer som levde som vilddjur?

4. När de då tillrättavisades av drottningen – om de för fosterlandets välgång vägrade ett hårt liv, som de om saken så krävde var skyldiga sitt liv – avslöjade de kungens befallning och sa att det hon befallde andra måste hon själv göra om hon ville att staden skulle vara säker.

5. Snärjd av denna list svarade hon till slut, sedan hon länge under tårar och klagande jämmer åkallat maken Acerbas namn, att hon skulle gå dit hennes och stadens öde kallade.

6. För detta tog hon tre månader på sig. Hon reste ett bål längst bort i staden och dödade många offerdjur för att liksom blidka mannens ande och sända ett dödsoffer före bröllopet. Sedan hon tagit ett svärd steg hon upp på bålet.

7. Hon tittade på folket och sa att hon skulle gå till mannen såsom de befallt. Så avslutade hon sitt liv med svärdet.

8. Så länge Kartago var obesekrat dyrkades hon såsom en gudinna.

9. Denna stad grundades sjuttiofyra år före Rom.

10. Den var berömd för sitt mod i krig men stördes hemma av olika tvister.

11. När de bland andra olyckor också ansattes av pest tog de till en blodig offerceremoni och ett brott som bot.

12. Ja, de dödade människor som offer och ledde barn till altaret i en ålder som till och med väckte fienders medkänsla. De bad om gudarnas gunst med deras blod för vilkas liv gudarna i allmänhet brukar anropas.

BIBLIOGRAFI

- Augustinus Augustinus, *Augustine Confessions* Books I – VIII, (Cambridge, MA – London: Harvard University Press 1999).
- Benson Benson, Pamela Joseph, *The Invention of the Renaissance Woman*, (Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press University Park, 1992).
- Björkeson Björkeson, Ingvar (övers.), *Vergilius Aeneiden*, (Stockholm: Natur och Kultur 1988).
- Boccaccio 1971: Boccaccio, Giovanni, *Opere minori in volgare* del III, (Milano: Rizzoli Editore, 1971).
- Boccaccio 1983: Boccaccio, Giovanni, *Tutte le opere di Giovanni Boccaccio* del IX, (Milano: Arnoldo Mondadori editore s.p.A, 1983).
- Boccaccio 1986: Boccaccio, Giovanni, *Amorosa Visione*, bilingual edition translated by Robert Hollander, Timothy Hampton, Margherita Frankel with an Introduction by Vittore Branca, (Hanover, N.H.: University Press of New England, 1986)
- Boccaccio 1990: Boccaccio, Giovanni, *The Elegy of Lady Fiammetta*, (Chicago – London: The University of Chicago Press, 1990)
- Boccaccio Boccaccio, Giovanni, *Decamerone* del 1, (Stockholm: Atlantis, 2007).
- Branca Branca, Vittore, *Boccaccio: the Man and His Works*, (Brighton: The Harvester Press 1976).
- Brown Brown, Virginia, *Giovanni Boccaccio Famous Women*, (Cambridge, MA – London: The I Tatti Renaissance Library Harvard University Press, 2001).
- Bono Bono, Paola & Tessitore, Vittoria M., "The Other Dido", *Prudentia: a journal devoted to the intellectual history of the Hellenistic and Roman periods* 31/12 (1999): s. 73 – 93.
- Clackson Clackson, James & Horrocks, Geoffrey, *The Blackwell History of the Latin Language*, (Malden MA: Blackwell, 2007).
- Desmond Desmond, Marilyn, *Reading Dido Gender, Textuality, and the Medieval Aeneid*, (Minneapolis: University of Minnesota Press 1994).
- Eichhorn Eichhorn, Christopher, *Forumbiblioteket nummer 21, Decamerone*, (Stockholm: Åhlen & Åkerlund 1958).
- Eusebius Eusebius, *Eusebii Pamphili Chronici canones Latine vertit, adauxit, ad sua tempora produxit S. Eusebius Hieronymus*, ed. Johannes Knight Fotheringham (London: Humphredum Milford 1923).
- Hainsworth Hainsworth, Peter & Robey, David eds. *The Oxford Companion to Italian Literature*, (Oxford: Oxford University Press 2002).

- Hieronymus Hieronymus, *Patrologia Latina*, XXII och XXIII, (Paris: J. P. Migne, 1845, finns även som e-bok)
- Jordan Jordan, Constance, "Boccaccio's In-Famous Women: Gender and Civic Virtue in the *De Mulieribus Claris*", i *Ambiguous Realities*, ed. C. Levin J. Watson, (Detroit: Wayne State University Press, 1987).
- Justinus Justinus, Marcus Junianus, *M. Iuviani Iustini epitoma historiarum philippicarum Pompei Trogi*, ed Otto Seel, (Stuttgart: B. G. Teubner, 1985).
- Kallendorf Kallendorf, Craig, *In Praise of Aeneas: Virgil and Epideictic Rhetoric in the Early Renaissance*, (Hanover N.H. – London: University Press of New England 1989).
- Kolsky Kolsky, Stephen, *The Genealogy of Women*, (New York: Peter Lang Publishing, Inc., 2003).
- Langlands Langlands, Rebecca, *Sexual morality in Ancient Rome*, (Cambridge: Cambridge University Press 2009).
- Livius Livius, Titus, *Livy in thirteen volumes*, IV, (London: Harvard University Press, 1926).
- Livius 1974 Livius, Titus, *Ab urbe condita, libri I – V*, ed. Robert Maxwell Ogilvie (Oxford: Oxford University Press 1974).
- Macrobius Macrobius, Ambrosius Theodosius, *Saturnalia Books 3 – 5*, Edited and Translated by Robert A. Kaster (Cambridge MA. – London: Harvard University Press, 2011).
- Marchesi Marchesi, Simone, "Petrarch's Philological Epic" i *Petrarch a Critical Guide to the Complete Works*, ed. Victoria Kirkham – Armando Maggi (Chicago: The University of Chicago Press, 2009)
- Müller Müller, Ricarda, *Ein Frauenbuch des frühen Humanismus: Untersuchungen zu Boccaccios De mulieribus claris*, (Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 1992).
- Osgood Osgood, G. Charles, *Boccaccio on Poetry*, (Princeton: Princeton University Press, 1930).
- Pease Pease, Arthur Stanley, *Publi Vergili Maronis Aeneidos Liber Quartus*, (Cambridge MA. – London: Harvard University Press, 1935).
- Petrarca *Pétrarque Lettres de la vieillesse Tome I Livres I – III Rerum Senilium Libri I – III*, ed. Elvira Nota (Paris: Société d'édition Les Belles Lettres, 2002).
- Petrarca 2003 *Pétrarque Lettres de la vieillesse Tome II Livres IV – VII Rerum Senilium Libri IV – VII*, ed. Elvira Nota (Paris: Société d'édition Les Belles Lettres, 2003).
- Servius Servius, Maurus Honoratus, *Servianorum in Vergilii carmina commentariorum editionis Harvardianae*, vol. 2, ed. Edward Kennard Rand et al. (Lancaster, Pa.: American Philological Association 1946).

- Solomon   Solomon, Jon, *Genealogy of the Pagan Gods*, (Cambridge MA. – London: The I Tatti Renaissance Library Harvard University Press, 2011).
- Tertullianus   Tertullianus, *Tertulliani Opera pars II Opera Montanistica, Corpus Christianorum*, (Turnholti: Brepols, 1954).
- Vergilius   *P. Vergili Maronis Opera*. Ed. R.A.B. Mynors (Oxford: Oxford University Press, 1972).

INTERNETADRESSER

Kommission für antike Literatur und lateinische Tradition Österreichische Akademie der Wissenschaften des Antiken Mythos:

www.oeaw.ac.at/kal/mythos/Bocc06.pdf

www.oeaw.ac.at/kal/mythos/Bocc14.pdf

<http://latin.packhum.org/loc/2349/5/321>